



# FINS ON ARRIBAL LA MEMÒRIA

PERE ANGLAS

PERE ANGLAS  
FINS ON ARRIBA  
LA MEMÒRIA

Obra finalista del Premi Ramon Llull 2021

COL·LECCIÓ CLÀSSICA  
PRIMERA EDICIÓ: GENER DEL 2023  
© PERE ANGLAS, 2023  
© COLUMNA EDICIONS, LLIBRES I COMUNICACIÓ, S.A.U.  
AV. DIAGONAL, 662-664 - 08034 BARCELONA  
ISBN: 978-84-664-2995-5  
DIPÒSIT LEGAL: B. 23.051-2022  
FOTOCOMPOSICIÓ: MOELMO  
IMPRÈS A CATALUNYA - *PRINTED IN CATALONIA*

[www.columnaedicions.cat](http://www.columnaedicions.cat)

L'autor d'aquesta novel·la ha rebut un ajut  
de la Institució de les Lletres Catalanes.

Amb el suport del Departament de Cultura



Generalitat de Catalunya  
**Departament de Cultura**



La lectura obre horitzons, iguala oportunitats i construeix una societat millor. La propietat intel·lectual és clau en la creació de continguts culturals perquè sosté l'ecosistema de qui escriu i de les nostres llibreries. En comprar aquest llibre contribuïu a mantenir aquest ecosistema viu i en creixement. A Grup62 agraiïm que ens ajudeu a donar suport així a l'autonomia creativa d'autores i autors perquè puguin continuar desenvolupant la seva funció.

Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos)  
si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra.  
Podeu contactar amb CEDRO a través del web [www.conlicencia.com](http://www.conlicencia.com)  
o per telèfon al 91 702 19 70 / 93 272 04 47.

## Sumari

I. Maria d'Arbeca . . . . .	17
II. En l'amor i la guerra . . . . .	69
III. El món s'ensorra . . . . .	123
IV. Cap a l'exili . . . . .	181
V. La memòria i l'oblit . . . . .	229
<i>Personatges reals principals</i> . . . . .	291
<i>Agraïments</i> . . . . .	295
<i>Bibliografia</i> . . . . .	299

## I

Quan li semblava haver-ho viscut tot, que la vida ja no la podia sorprendre, va rebre una trucada que tot ho canviaria. Feia més de tres anys que era vídua. Els últims temps, des que el seu marit, l'Enric, va jubilar-se, els havien passat entre el pis de Mataró i la caseta que s'havien fet construir a Cabrera de Mar com a segona residència. Una vida simple i corrent d'allò més plàcida. Ara que ell ja no hi era, els dies eren igual de despreocupats. No és que tingués poques ocupacions, tenia moltes coses a fer durant el dia: fer-se càrrec de les feines domèstiques, anar a comprar al súper i al mercat, cuidar el seu net quan la seva filla era a la feina; però totes aquestes obligacions, totes, les feia sense que li fossin cap nosa, de forma rutinària i amb poc esforç. A la seva edat tampoc no tenia grans propòsits, ni grans metes. De fet, no les havia tingudes mai. Se la podria definir, doncs, com una dona discreta que s'havia deixat portar per la vida. Però un matí de mitjan octubre de 1996, quan va despenjar el telèfon i una veu desconeguda va demanar per la Maria Sans i Moyà, se li va fer un nus a l'estómac, com

si, d'alguna forma, presentís que aquella trucada venia a alterar la seva tranquil·litat.

—Servidora de vostè. Amb qui parlo?

—No ens coneixem. El meu nom és Agàpit Borràs.

No seria fins passat algun temps, quan es tindrien més confiança, que la Maria descobriria que el cognom de l'Agàpit tenia relació amb els Borràs de les joguines. Al seu avi, fundador de l'empresa, se li atribuïa l'invent del Frare del Temps, que amb la seva vareta feia pronòstics meteorològics. Qui més qui menys n'havia tingut un a casa seva. Si feia sol marcava sol, si feia pluja marcava pluja, si feia vent marcava vent. No fallava mai, sempre l'encer-tava. I, en aquell precís moment, si en comptes de predir el temps hagués marcat els estats d'ànim, també hauria endevinat el neguit que la trasbalsava.

—En què el puc ajudar?

—He sabut que vostè va fer de voluntària a l'hospital militar internacional que va haver-hi a Mataró durant la Guerra Civil. ¿Em pot confirmar que no estic equivocat?

La Maria no es va sorprendre gaire amb aquella pregunta. Aquell any es commemorava el seixantè aniversari del començament de la guerra i s'organitzaven multitud d'actes per tot el país, també a la seva ciutat. Que algú hagués remenat informació i arribat fins a ella no era per estranyar-se'n.

—No li han dit cap mentida. Amb les amigues ens hi vam apuntar. Eren temps difícils, aquells, i calia ajudar. —S'estigué callada un segon i després va preguntar—: Puc saber qui li ha parlat de mi?

—Uns amics meus del PSUC.

Van continuar xerrant sobre el pas de les Brigades Internacionals per la ciutat. L'Agàpit li va dir que tenia mol-

tes preguntes sobre aquella època, sobre el funcionament de l'hospital i sobre altres qüestions que caldria parlar amb més calma. La Maria, encuriosida com estava, va convidar-lo a fer-li una visita aquella mateixa tarda a casa seva. Volia descobrir quines eren aquelles «altres qüestions» que no es podien explicar per telèfon. Després de donar-li l'adreça, Camí Ral, número 448, primer pis, es van dir adeu i va penjar.

Per uns moments, a la Maria el món se li va fer més pesarós i dens, però no trigaria a recuperar la lleugeresa. Va obrir un calaix del bufet i va alçar les estovalles que no posava mai, només per les festes assenyalades, i del dessota va treure un àlbum de fotografies antigues. Feia molt de temps que no se'l mirava, aquell àlbum, molt de temps que no hi pensava. Va passar fulls endarrere i endavant fins que va trobar la fotografia que buscava. De color sèpia, descolorida i amb taques d'humitat. S'endevinava per l'entorn que havia estat feta a la vora de l'Arc de Triomf de Barcelona. A primer terme s'hi veien tres noies joves envoltades de soldats, totes tres arreglades amb els que podien ser perfectament els vestits de diumenge. A ells, en canvi, se'ls veia més deixats, amb els uniformes destenyits i desbotonats i amb barba d'uns quants dies. La Maria estava asseguda al centre. Quins ulls més vius, va pensar. Aquells ulls es volien menjar el món. Amb l'edat se li havia enfosquit la mirada. Aleshores portava els cabells més curts que ara, a la moda *garçon*, com la majoria de les seves amigues. A la seva cosina Aurèlia no li agradaven gens i sempre li ho tirava en cara, pobra estimada Aurèlia, a qui la postguerra va obligar a fer un viatge sense tornada. Va passar pel damunt de la imatge els seus dits arrugats i va sentir una punxada al cor com feia temps que no la sentia.



Dels set mesos o potser vuit que va estar-se de voluntària a l'hospital, la Maria guardava records i sentiments contradictoris. Va viure les conseqüències terribles de la guerra. Misèria, fam, destrucció. Soldats mutilats per les bombes. Crits de dolor ressonant fins als patis porticats. Episodis difícils d'esborrar. Però, al mateix temps, si pensava en els moments feliços de la seva vida, s'hi comptaven també aquells dies de 1938, quan encara era jove i conservava l'esperança, quan creia que si guanyaven la guerra el país seria més just, més igualitari, més lliure. La Maria i les seves amigues sabien perfectament de què era capaç el feixisme, ho explicaven d'Itàlia i Alemanya, i volien ajudar a combatre'l, com feien els homes i també algunes dones al front de batalla, llançant bombes o disparant bales. Però, com que no es veien amb cor d'agafar un fusell, van posar-se una bata blanca i van fer-se voluntàries a l'hospital militar de les Brigades. Allà van conèixer persones que les van impressionar. Els soldats, per descomptat, per la seva valentia i les seves conviccions, però també el servei mèdic, sobretot les infermeres. Vingudes de països més avançats, les veien més lliures, més modernes, amb una mentalitat més oberta, i admiraven la seva tasca a l'hospital. Però també somiaven vestir com elles, parlar com elles, fumar com elles, moure's com elles. En definitiva: haurien volgut ser elles.

Després de tants anys, si repassava la vida viscuda al costat de la seva família, la Maria s'adonava que no la canviaria per res. El seu marit Enric, la seva filla Sílvia i el seu net David eren el que més havia estimat. Però això no evitava que, encara ara, en posar-se nostàlgica, es preguntés què hauria sigut d'ella si hagués emprès un altre camí. Estalviar-se quaranta anys de dictadura, això d'entrada, però què més? On seria en aquell precís mo-



ment? Qui podia saber-ho! Ningú. Aleshores, per què donar-hi voltes? Valia més no pensar-hi. Va tancar l'àlbum i el va abandonar sobre la tauleta de la sala.

El que quedava de matí la Maria se'l va passar feinejant per casa, fins que al migdia el seu net va arribar de l'institut amb molta gana. Com cada dia. De seguida dinarem, va dir-li, pots parar taula mentrestant. Ella va seguir cuinant com un autòmat. Tenia el cap a dècades de distància. Encara, mentre portava el dinar a la taula, va veure's reflectida al mirall del bufet i va repetir-se un cop més que havia valgut la pena la vida que havia viscut, no la canviaria per res.

Van dinar, va rentar els plats i en David va marxar. A dos quarts de cinc de la tarda sonava el timbre de la porta, just en el moment en què al foc la cafetera començava a rugir.